

УДК 378.091.2:785

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Горбенко О. Б.

У статті подається теоретичний аспект проблеми формування інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва, здійснюється аналіз наукових досліджень з даної проблеми, розкривається структура й особливості художньої інтерпретації, значення аналізу-інтерпретації у процесі вивчення музичного твору.

Ключові слова: інструментально-виконавська майстерність, музичний твір, аналіз-інтерпретація, художній образ, майбутній вчитель музичного мистецтва.

В статье подается теоретический аспект проблемы формирования инструментально-исполнительского мастерства будущего учителя музыкального искусства, делается анализ научных исследований по этой проблеме, раскрывается структура и особенности художественной интерпретации, значение анализа-интерпретации в процессе изучения музыкального произведения.

Ключевые слова: инструментально-исполнительское мастерство, музыкальное произведение, анализ-интерпретация, художественный образ, будущий учитель музыкального искусства.

The article deals with the theoretical aspect of the problem of forming instrumental performance skills in future teachers of music. The author reviews scientific research in this area and describes the structure and peculiarities of artistic interpretation, the role of analysis-interpretation in the process of studying a piece of music.

Key words: excellent instrumental performance, a piece of music, analysis-interpretation, artistic figure, future teacher of music.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України в європейський освітній простір висувуються нові вимоги до вчителя музичного мистецтва, що виявляються в здатності продемонструвати високий рівень професійної підготовки, готовності до ефективної праці за фахом на рівні світових стандартів, вмінні приймати й творчо розв'язувати нестандартні завдання та нести за них відповідальність.

У зв'язку з цим значно актуалізується питання формування інструментально-виконавської майстерності, котра в структурі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є провідною.

Мета статті: виявити особливості художньої інтерпретації та розкрити теоретичні основи інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Основний зміст статті. Визначення сутності інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва вимагає вивчення проблеми музично-виконавської інтерпретації, в якій, як стверджують науковці (Л. Виготський, М. Каган, Є. Гуренко), яскраво виявляються емоційно-почуттєві переживання суб'єкта художньої взаємодії, що сприяють появі якісних змін внутрішнього стану особистості та "якісним новоутворенням" [2].

Інструментально-виконавська майстерність учителя музичного мистецтва ґрунтується на художньо-інтерпретаційному процесі, котрий являє собою складну систему й містить дві підсистеми: процес формування виконавського задуму, художнього проектування результату виконавського мистецтва і реалізацію результату виконавського мистецтва як матеріального утворення. Перша підсистема передбачає: освоєння-пізнання продукту художньої діяльності, друга – реалізацію результату виконавського мистецтва у процесі репетиційної роботи і реалізацію результату виконавського мистецтва у процесі публічного виступу [3, с. 85].

Вивчення поняття "інтерпретація", виявлення його характерних ознак та особливостей обґрунтовується у наукових працях представників різних галузей

науки: філософії, психології (Є. Назайкінський, В. Медушевський та ін.), мистецтвознавства (С. Фейнберг, С. Мальцев, Н. Корихалова), музичної педагогіки (В. Крицький, Г. Падалка, О. Олексюк, О. Рудницька та ін.).

Питання теорії та практики музичного виконавства розглядаються у наукових працях Ф. Бузоні, М. Давидова, Г. Когана, К. Мартінсена, Г. Нейгауза, С. Фейнберга та ін., висвітлюються в ґрунтовних музикознавчих, психологічних та педагогічних працях М. Арановського, Л. Виготського, О. Костюка, Є. Назайкінського, В. Медушевського, Г. Орлова, В. Остороменського, О. Рудницької, О. Ростовського, А. Сохора та ін., у наукових дослідженнях Л. Гусейнової, О. Бодіної, Є. Гуренка, Н. Корихалової та ін., які визначають інтерпретацію як активний творчий процес, як художнє тлумачення музичного твору (С. Фейнберг); як кінцевий результат музично-виконавської діяльності (Н. Корихалова); як виконавське тлумачення, що втілюється в ряді конкретних одноразових виконань і є характеристикою індивідуальності виконання; як індивідуально-образне тлумачення виконавцем композиторської інформації, що зумовлює діалектичну єдність об'єктивного і суб'єктивного, вираженого у вигляді особистісного ідеально-уявного бачення предмета трактування і ставлення до твору, що виконується (В. Беліков).

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення у працях, присвячених питанням інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики: формування виконавських умінь (В. Крицький, О. Ляшенко), виконавська майстерність (М. Давидов, Т. Юник), педагогічно-виконавська майстерність (І. Мостова), музично-виконавська культура (Н. Згурська), індивідуальний стиль виконавської діяльності (Є. Йоркіна), розвиток виконавських якостей (Є. Скрипкіна), виконавська активність (С. Єгорова), принципи добору навчального репертуару (Р. Верхолаз), готовність до інструментально-виконавської діяльності (Л. Гусейнова).

Інструментально-виконавська майстерність вчителя музичного мистецтва відображає його ціннісно-орієнтаційну спрямованість, рівень художньо-образного сприйняття, індивідуальний художньо-інтонаційний вимір музичного твору, дієтворчий потенціал, повною мірою забезпечує процес художнього пізнання музичного твору, глибину проникнення в його емоційно-образний зміст, визначає емоційно-почуттєвий, інтелектуально-розумовий та творчо-діяльнісний потенціал виконавця, його вміння адекватно відтворити художній образ.

Необхідним засобом пізнання художнього образу є аналіз-інтерпретація, що спрямовується на виявлення творчого кредо композитора, його світоглядних позицій, передбачає застосування історичних та загальнохудожніх знань, аналіз семантичного синтаксису музичної мови, що призводить до важливих висновків щодо об'єктивності інтонаційно-образного змісту музичного твору й створює передумови адекватного сприйняття й розуміння художнього образу [6]. Тому педагогічне керування процесом формування художньо-виконавської майстерності студента в класі основного інструмента (струнно-смичкових) повинно спрямовуватися на аналіз-інтерпретацію як спосіб пізнання-розуміння внутрішньої сутності музичного твору, що інтегрує ціннісно-орієнтовний, емоційно-оцінний, емпатійно-рефлексивний компоненти і передбачає їхню творчо-самостійну, індивідуально-особистісну реалізацію у процесі музичної інтерпретації.

Аналіз-інтерпретація (термін О. Ростовського) як основа всіх видів музично-інтерпретаційної творчості, уможлиблює усвідомити сприйняття музичного твору не як "позаособистісне" теоретизування, орієнтоване тільки на готові зразки аналізу, а як самостійний творчий процес осмислення твору, його тексту, контексту і підтексту (І. Гринчук).

Творчий процес осмислення інструментального твору є складним поетапним процесом, оскільки він передбачає, насамперед, проникнення в інтонаційно-сміслові глибини музичного тексту, особистісне осягнення образного змісту, його сприймання та оцінку.

У структурі музично-виконавської інтерпретації науковці виокремлюють такі два компоненти: глибину виявлення художнього задуму композитора і міру творчої свободи виконавця. При цьому деякі з них наполягають на повній відповідності музичного виконання задуму композитора; інші, мотивуючи свою позицію природою музичного мистецтва й зокрема специфікою музично-виконавської діяльності, – розглядають художньо-інтерпретаційний процес як активний творчий процес

осмислення-пізнання художнього твору, в якому відображається багатогранність виконавця-інтерпретатора (особливості його пізнавально-ціннісної та інтелектуально-емоційної сфер), актуалізуються його досвід, знання, уміння, особистісні якості.

Як зазначають науковці-педагоги, пізнанню цілісного музичного твору практично немає меж. Завдання організованого педагогічного процесу визначають вікові особливості, зрілість учня, його музичний досвід. Отже, і засвоєння основ інтерпретації інструментального твору набуває певної специфіки. До цього слід додати, що інтерпретація творів, вдосконалення досвіду та можливостей їх тлумачення є безперервним, а не локальним завданням музичного виховання. З іншого боку, інтерпретації цілісного музичного твору стають можливими лише на основі досвіду тлумачення музичних і виконавських засобів [4, с. 207]. Тому розкриття їх сенсу і значення в контексті інтерпретаційного аналізу є важливим завданням у процесі вивчення музичного твору.

Майстерність виконання зумовлюється наявністю й розвиненістю художньо-технічних вмінь та здібностей, які переважно мають природне походження у вигляді індивідуальних анатомо-фізіологічних задатків й можуть бути уродженими передумовами музичних здібностей, виявляються для виконавців-інструменталістів у високій рухливості, моториці, оптимальній координації усіх складових частин виконавського апарату (руки, пальці тощо). Ці властивості мають здатність активно розвиватися й удосконалюватися.

Художньо-виконавські здібності являють собою складний комплекс раціонально-інтелектуальної, почуттєво-емоційної й творчої діяльності. Вони виявляються в якісних показниках процесу художнього сприйняття, емоційного переживання музичного образу, розумово-аналітичного мислення, глибини осягнення й усвідомлення сутності твору, розвиненості асоціативно-образного мислення, адекватного оцінювання художньої інформації. Але найяскравіше музично-виконавські здібності виявляються в художньо-інтерпретаційному процесі, що характеризується суб'єктивністю висловлювання, творчим пошуком особистісно значущих смислів, співзвучних власному духовному світу, самореалізацією виконавця-інструменталіста як творчої особистості.

Інтерпретація музичного твору тісно пов'язана із категорією "художність". Художність – це інтегральне явище, що містить такі внутрішні структурні елементи, характерні ознаки та властивості, за допомогою яких музика виявляється як засіб пізнання навколишньої дійсності, як художня форма і художній зміст, художній образ і художній процес, що здатний викликати асоціативно-образні уявлення, емоційно-інтелектуальну реакцію, відповідні почуття і переживання.

Художність, виразність і майстерність музично-виконавської інтерпретації залежить від особистості виконавця, зумовлюється його природженими задатками й здібностями (технічно-виконавськими та художньо-творчими), наявністю досвіду музично-виконавської діяльності.

Відомо, що виконавський процес тісно пов'язаний із поняттям "художнє сприйняття", складна структура якого містить взаємодію перцептивних та інтелектуальних, репродуктивних і творчих процесів, є особливою духовно-практичною діяльністю, оскільки передбачає усвідомлення окремих мотивів та інтонацій на основі аналізу семантичного синтаксису музичної мови; переведення семантичної конкретизації в художнє узагальнення; оформлення драматургічного задуму композитора (О. Бодіна); високу міру творчої художньо-інтерпретаційної самостійності, неповторності предметно-асоціативного змісту суб'єктивного образу сприймання, нестереотипного розв'язання творчих завдань музично-виконавської діяльності [3, с. 32].

Формування інтерпретації відбувається в свідомості інтерпретатора як ідеальне утворення у вигляді розуміння предмета інтерпретації, а вже потім реалізується, чи може бути реалізованим у виконанні або якісно іншій формі (В. Крицький). Здійснення художньої інтерпретації – це насамперед розуміння змістової сутності музичного твору та втілення цього розуміння у виконанні; індивідуально-образне тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування [5, с. 6].

Тому аналітичний підхід до музичного твору у процесі вивчення інструментального твору набуває особливого значення. Розумово-логічне опанування певним художнім об'єктом, зазначають педагоги, допомагає інтерпретатору-виконавцю

переборювати власний опір, який виникає внаслідок інерції попередньої тривалої психологічної установки на стихійно-інтуїтивне сприйняття музичного твору. При цьому у психіці суб'єкта художньо-інтерпретаційного процесу відбувається неминучий перетин, а частіше – паралелізм двох видів діяльності – науково-логічної та художньо-образної, що призводить або до незалежного (а тому й безплідного) співіснування теорії і практики художньої творчості, або ж відлучення однієї з паралелей, а саме – науково-логічної (Ф. Арзаманов). Подолати цю паралель, спрямувати музично-теоретичний аналіз музичного твору в русло цілісного сприйняття музичного твору – завдання викладачів усіх фахових дисциплін, зокрема й інструментально-виконавських.

Свою реалізацію інструментально-виконавська інтерпретація знаходить у процесі сценічно-концертного виконання музичного твору. Виконавцю необхідно не тільки художньо й виразно виконати твір, донести його образний зміст до слухача, а й активізувати та мобілізувати свої емоційно-вольові якості, виявити сценічну надійність, артистичність та зібраність.

Висновки. Інструментально-виконавська майстерність визначає здатність інструменталіста-виконавця до художньо-творчого самовияву в процесі виконання музичного твору й передбачає:

- 1) розуміння інструменталістом-виконавцем сутності музичного твору;
- 2) здатність до індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору;
- 3) володіння технікою художнього виконання, яка характеризує вміння добору та володіння комплексом художньо-інтерпретаційних засобів музичної виразності, що характеризує особистісне, індивідуально-неповторне ставлення інструменталіста-виконавця до музичного твору;
- 4) здатність творчо мобілізувати характерологічні вольові якості у процесі сценічного виступу, що акумулює в собі виконавську надійність, артистизм, експресію, силу волі.

Література

1. Арчажникова Л. Г. Формирование профессиональных качеств учителя музыки в системе высшего заочного педагогического образования : сборник научных трудов / Л. Г. Арчажникова. – М. : МГЗПИ, 1983. – 117 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский ; под ред. М. Г. Ярошевского. – М. : Педагогика, 1987. – 345 с.
3. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации (философский анализ) / Е. Г. Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1982. – 256 с.
4. Кевішас І. Становлення музичної культури школяра / І. Кевішас. – Кіровоград, 2008. – 287 с.
5. Падалка Г. М. Теоретические основы преподавания музыкальных дисциплин в педвузе / Г. М. Падалка // Теоретические основы профессиональной подготовки учителя музыки. – М. : МГЗПИ, 1980. – С. 12–19.
6. Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя / О. П. Рудницька. – К. : КДПІ, 1992. – 96 с.
7. Яранцева Н. О. Творчий характер художнього сприйняття / Н. О. Яранцева. – К., 1979. – 21 с.
8. Щолокова О. П. Проблема якості вищої музично-педагогічної освіти в контексті системного аналізу / О. П. Щолокова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2008. – № 4. – С. 16–19.